

Юбилейные даты

Мерейтой – 80 жас

САН ҚЫРЛЫ ТАЛАНТ

Әріптес, бірге қызметтес болып келе жатқан ғалымдар, ұстаздар жөнінде пікір айту оңай емес. Қазақ: «Артық айтсан, етірігін шығады, оған ел күә, кем айтсан, несіне әуре болдың, ақ қағазды қор қылып» – дейді. Дәл үстінен дәп түсіп, әріптес – ғалымның қыры мен сырын анық, ашық, әділ, адап сипаттап, халықтың ойынан шыққанға не жетсін. Ал академик С. Н. Сәбікенов жөнінде қалай болсада тартынбай, ұялмай ой толғауға болады.

Қазіргі таңда есімі бүкіл алыс-жақын шетелдерге танымал, парасатты тұлға, Қазақстан ғылымдарының мақтандышы, Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының толық мүшесі, құқықтану ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің халықаралық құқық кафедрасының менгерушісі Салахиден Нұрсарайұлы Сәбікенов міне, бүгін 80 жастың белесіне көтеріліп отыр. Даны қазақ: «Жақсының жақсылығын айт, нұры тасысын», – дейді. Салахиден Нұрсарайұлы Отандық құқықтану ғылымының көшін бастап отырған – Дарынды ғалым, құқықтану ғылымының іргелі, маңызды саласы өкілдерінің бірі – Дара ғалым, құқықтану ғылымының күрделі, өзекті проблемаларын шешуде жастармен қоян – қолтық белсене араласып, жана, түйінді ой тастап жүрген – Даны ғалым, ұлагатты ұстаз, оның өмірі бізге өнеге.

Дарынды азамат болу оңай емес және ондай биікке көтерілудің өзі екінің бірінен келе бермейді де. Жаратушымыз Сакене салауатты ақыл, терең білім, сезімталдыш пен сергектік берген. Жүргегі жылы, ойы ұшқыр, ең өуелі қара басына қатаң талап қоя білетіндігінің арқасында ол ірі ғалым дәрежесіне көтеріліп, ізденістер мен қызыншылықтарға толы күрдеі жолдан сурінбей өтіп, биік тұлғалы қазақ зиялышарының катарына косылды. Адал еңбегі мен алғырлығы, таланты мен дарындығы арқасында Сакен суырылып алға шығып, ең жоғары ғылыми атақ – ҚР ҰҒА-ның академигі атанды.

Студент кезінде-ақ С. Сәбікенов ғылыми – зерттеу жұмысына белсене атсалысты. ҚСРО – ның Мәскеу, Вильнюс, Та什кент және тағы басқа қалаларында өткен студенттердің бір қатар республикалық және бүкілодақтық ғылыми конференцияларына қатысып, ғылыми баяндамалар жасады. Студенттердің ғылыми қоғамының ғылыми үйрлемелерін басқарды. Факультеттің осы ғылыми қоғамының тәрағасы болып сайланды. Жас студент С. Сәбікенов жазған «Социалистік қоғамдағы

құқық қатынастарының кейбір теориялық мәселелері» атты диплом жұмысына сол кезде – ақ оның ғылыми жетекшісі, заң ғылымдарының кандидаты, философия және құқық институтының аға ғылыми қызметкері М. А. Биндер, рецензент, заң ғылымдарының кандидаты, ҚазМУ-дың доценті М. С. Сапарғалиев жоғары баға бере келіп, оны студенттік диплом жұмысы шегінен шығып кеткен шағын ғылыми зерттеу деп мойындаған болатын. Әрине, осындай ірі ғалымдармен біте қайнасып, араласу Салахиденнің ірі ғалым және ғылым мен білім саласында үйимдастыруышылық қабілеттерінің шындалуына жол ашады. Міне, студенттік кезден басталған ғылымға деген құштарлық жоғары білімді жас маман С. Сәбікеновты үлкен ғылымның данғыл жолына жетелейді. Университетті бітіргесін ол жолдама бойынша Манғыстау облысының Ақтау қаласында мамандығы бойынша екі жылдай енбек етіп, 1966 жылы С. Сәбікенов Қазақстанның Ғылым Академиясының философия және құқық институтының «Мемлекет және құқық теориясы» бойынша аспирантурасына түседі. Бірақ, бір жылдан кейін ҚСРО Ғылым Академиясының Мәскеудегі Мемлекет және құқық институтына ауыстырылады. Осындай іргелі ғылым орталығында жас ғалым С. Сәбікенов 1969 жылы «Кеңес құқығында қоғамдық және жеке мүдделердің сәйкестірілуі» тақырыбында кандидаттық диссертация коргады.

Үлкен ғылым жолына түскен Салахиден Сәбікеновтың жас ғалым ретінде қалыптасуына, шарықтап өсуіне Қазакстандағы философия және құқық институтының аспирантурасында оқып жүргенде туған еліміздің С. З. Зиманов, М. Т. Баймаханов, В. А. Ким, Ф. С. Сапарғалиев, С. С. Сартасев, М. Т. Имашев, У. Д. Құдайбергенов, М. С. Сахипов, Е. Ж. Жанабілов, Е. Б. Баянов секілді және басқа да көрнекті ғалым – зангерлер елеулі ықпал етті. Мәскеу қаласында жүрген кезінде С. Н. Сәбікенов ҚСРО - ның А. А. Пионтковский, Н. П. Фарберов, С. М. Строгович, Р. О. Халфина, В. М. Чхиквадзе, В. С. Нерсесянц, В. Т. Казимиричук, Е. Лукашева, Ю. А. Тихомиров, Д. А. Керимов, А. В. Патюлин, Г. В. Мальцев, Л. И. Загайнов, Д. В. Шутько сынды және басқада көптеген аса ірі ғалым- зангерлерінен іргелі аспирантық дайындықтан өтті. Үлкен ғылымның жолына түсіп, оның алғашқы сатысын игерген Салахиден Сәбікеновтың қажыры мен қайратының арқасында өрлеу баспаңдақтары биіктей береді. Білім мен біліктілікті жадына тұтқан Салахиден алғашында бір жылдай Қазақ ҚСР Ғылым Академиясының философия және құқық институтында ғылыми қызметкер міндетін атқарады да, одан кейінгі бар ғылыми және үйимдастыруышылық өмірінің негізін еліміздің Ішкі істер министрлігінің қарамағындағы Қарағанды жоғары мектебінің қабырғасында өткізеді.

Академик С. Н. Сәбікенов – еліміздегі мемлекет пен құқықтық жалпы теориясы саласындағы жетекші ғалым- зангер. Оның ғылыми шығармашылығында айқын көзге түсетін ерекшелігі – зерттеу тақырыптарының жан – жакты, кешенді түрде болуы және терең талдануы. Академик өзінің ғылыми еңбектерінде Одақта алғашқылардың бірі болып, құқық пен әлеуметтік мүдделердің өзара ықпал етуінің теориялық проблемалары, занды және занға кайшы міnez – құлық факторлары жүйесіндегі мүдделер, мемлекетте жеке адамның өзара жауапкершілігі, мемлекеттік егемендік, қоғамда бой көрсететін мемлекеттік-құқықтың режимнің занылышы және халықаралық құқықтық, конституциялық құқықтың өзекті мәселелерін, басқа да маңызды проблемалар секілді зан ғылымындағы іргелі мәселелерді зерттейді. С. Н. Сәбікеновтың зерттеулерінің ішінен 80-жылдары кең тараған – «Құқық және қоғамның әлеуметтік мүдделері» (1986 ж.) атты монографиясын ерекше атауға болады. Монографияда теориялық-әдіснамалық мәселелерді құн тәртібіне қойып, сынни көзқараспен жазылған бұл монография өзінің ғылыми – практикалық құндылығымен казір де ерекшеленеді. Жақында С. Н. Сәбікеновтың үш монографиясы «Жеті жарғы» баспасынан шықты: «Жалпы құқық теориясының өзекті мәселелері» (2019 ж.); «Конституциялық құқық проблемалары» (2019 ж.); «Халықаралық құқық мәселелері» (2019 ж.). Бұл ғылыми еңбектері, құқықтану ғылымының дамуына қосқан үлкен үлесі, деймін.

С. Н. Сәбікенов тек қана ірі ғалым, ұлағатты ұстаз ғана емес, ол туған елінің қоғам жұмысына белсене қатысып жүрген қоғам және мемлекет қайраткерлерінің бірі. Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен С. Н. Сәбікенов 1995–1998 жылдары Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің мүшесі болып тағайындалып, еліміздегі конституциялық құқықтың іске асуына өз үлесін қосты. Одан кейін 1999 жылы Қазақстан Республикасы Жоғары Соты жанындағы ғылыми-конституциялық кеңесінің мүшесі болып, сот саласында да жемісті еңбек етті. С. Н. Сәбікенов зангер-ғалым ретінде тәуелсіз еліміздің алғаш Конституциясын жасауға белсене қатысқан

тұлғаның бірі. 1989–1994 жылдары Қазақ КСР-нің сайлау және халық депутаттарын көрі шақырып алу жөніндегі Орталық сайлау комиссиясының мүшесі болды. Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің халық депутаттарының және Қазақстан Республикасының тұнғыш Президентінің алғаш сайлауларын дайындаған, өткізуге тікелей белсene атсалысты, сол үшін Қазақ КСР Жоғары Кеңесі мен Қазақстан Республикасы Президенті талай рет С. Н. Сәбікеновты ынталандырды. С. Н. Сәбікенов жоғары білікті зангер кадрларын даярлауға беделді үлес қосуда. 1993 жылы заң ғылымдарының докторы, профессор С. Н. Сәбікенов Қазақстанда алғаш құрылған заң ғылымдары жөніндегі Жоғары аттестациялық комиссияның сараптау кеңесінің ғылыми хатшысы, 1999 жылы оның төрағасы болып сайланды.

С. Н. Сәбікенов Қазақстан ғылымын көптеген елдерде үлкен абыраймен танытқан ғалым. 2008 жылы академик С. Н. Сәбікенов халықаралық құқық Ресей ассоциациясының мүшелігіне сайланды және ол РФ Үкіметінің жаңындағы салыстырмалы құқық және шетел заңдары институты журналының редакциялық коллегиясының мүшесі болды. Қазақ–Швейцар саммитінде кіршікіз абырайлы іскерлігі үшін академик С. Н. Сәбікенов алтын медальмен марапатталды (Женева қаласы, 2004.20.12). XXI ғ. ғалым, мәдениет, білім аясындағы Лидерлер саммитінде академик С. Н. Сәбікенов қазіргі қоғамға интеллектуалдық өз үлесін қосқаны үшін Сократ атындағы халықаралық медальмен марапатталды және тұлға ретінде халықаралық тіркеуге (регистре) енгізілді (Оксфорд университеті, Ұлыбритания, 2007.23.03).

С. Н. Сәбікенов мемлекет және құқық теориясы, конституциялық және халықаралық құқық ғылымдар жөнінен 45 жылдан астам бойы шеберлік ұстаздық жұмыс атқарып келеді. Студенттер мен магистранттар оның қазақ және орыс тілдеріндегі лекциясын ынтыға тыңдайды, әрбір лекциясы теориляқ терендітімен, түсініктілігімен, нақтылығымен тыңдаушысына тез ұялағыш тәрбиелік ұғыныңқылығымен көзге түседі. Ғалымның алдынан өткен, дәріс алған мындаған студенті мен тыңдаушысы қазір практикалық жұмыста – құқық қорғау органдарында, әкімшілік-басқару аппаратында, Қазақстан Парламентінде, республиканың жоғары оқу орындары мен одан тыс жерлерде ойдағыдай еңбек етіп келеді.

Ғылым және қоғамдық қызметте сінірген айтулы енбегі және ғылымды дамытудағы үлкен үлесі С. Н. Сәбікенов және білім беру саласындағы еңбек үшін «Қазақстан Республикасының білім беру ісінің құрметті қызметкері» белгісімен, «Ерен енбегі» медалімен, т. б. марапатталды.

Салахиден Нұрсарыұлы, сөз жоқ, көш бастар көшелі азамат, заманға лайықты тұлға. Ол – ғылымға жан-тәнімен берілген, бойындағы оған деген мол дарынын, қарымды қабілеті мен қажыр-қайратын, айтулы талантты мен тәлімді тәрбиесін, бар ықылас, ынта-жігері мен ой-ниетін өзі қалаған осы бір киелі де қастерлі өмір жолында жанқиярлығымен аянбай жұмсап келе жатқан, алған бетінен таймаған, ары таза, кеменгер жан. Ол Қазақстан тарихында өз орны бар ардагер азамат. Ел өмірінің негізгі саласының бірі – оқу мен білімін өркендетуге елеулі үлес қосып келе жатқан білікті маман ретінде ел құрметтіне бөленип келеді.

Академик С. Н. Сәбікеновтың тұлғасы, әлемі мен творчествосында сырды әлі ашылмаған жұмбақтар жатыр, бәлкім, уақыт өте сол сырды ашып, тым болмағанда Салахиден Нұрсальұлының бүгінгі бейнесіне жақындей түсертміз. Ал әзірше С. Н. Сәбікеновтың сом тұлғасы, әлемі өзінің лайықты ізденушілерін күтіп тұр. Ол біздер, шөкірттер, жастар үшін сарқылмас қазынаның көзіндей, творчестволық даму, өрлеу мен танымдылықтың қайнар бұлағы болып қала береді.

Корыта айтқанда, өнегелі өмір кезеңдерінде ғылыми шығармашылығы мен ұстаздық-тәрбиелік енбегін ұрпақтар иглігіне арнаған академик Салахиден Нұрсарыұлы Сәбікенов – Қазақстан құқықтануының аса көрнекті Қайраткер – Азаматы. Тұған елінің ұрпақтары үшін ғылыми, құқық шығармашылығы мен қоғамдық-әлеуметтік қызметтің тұтастырған парасатты қайраткер – тұлға, ұстаз – ғалым ұлағаты – Тәуелсіз Қазақстанның жана тарихы ұрпақтары үшін мәнгілік өнеге. Салахиден Нұрсарыұлы Сәбікенов өзінің 80 жылдық мерейтойын шығармашылық күш-куаты кемелденген, әлі де жузеге асыратын мол ойлар мен идеяларға толы кезеңде қарсы алуда. Сізді, ұлы мерейтоймен ақ ниетпен құттықтап, алдағы уақытта өміріңізді қызықты, табысты, сәнді өткізуға шын жүректен тілекtesпін.

Раушанбек ӘБСАТТАРОВ, ҚР Ұлттық ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор